

APSTIPRINU
Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes
vadītājs
J. Dambis
07.11.2024.

LATVIJAS KULTŪRAS PIEMINEKĻU AIZSARDZĪBAS STRATĒGIJA 2023 – 2027

PRECIZĒTA 07.11.2024.

Kultūras pieminekļu aizsardzība ir pasākumu sistēma,
kas nodrošina Latvijas kā nacionālas valsts
nozīmīgas kultūras mantojuma daļas saglabāšanu.

Stratēģiju izstrādāja Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde,
tā 28.02.2023. izvērtēta un atbalsēta Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes
Zinātniskajā padomē,
14.03.2023. iesniegta Kultūras ministrijai un 29.12.2023. publicēta Nacionālās kultūras
mantojuma pārvaldes oficiālajā tīmekļvietnē.
27.02.2024. Kultūras ministrija aicinājusi stratēģijā veikt precizējumus
(mainīt noformējumu, precizēt situācijas raksturojumu ar konkrētiem skaitliskiem
rādītājiem).
Stratēģijas precizētā un papildinātā versija izstrādāta 07.11.2024.

SATURS

1. Ievads	2
1.1. Stratēģijas statuss	3
1.2. Kultūras mantojuma jēdziens un nozīme	3
1.3. Nozares tvērums, darbības telpa un dalībnieki	4
2. Situācijas analīze	4
2.1. Esošās situācijas raksturojums	4
2.2. Nozares stiprās puses	6
2.3. Nozares vājās puses	7
3. Vīzija un mērķis	7
4. Rīcības virzieni	8
4.1. Ilgtermiņa prioritātes	9
4.2. Atfīstības virzieni – vidējā termiņa uzdevumi un rīcība	9
5. Stratēģijas īstenošana	12
5.1. Rezultatīvie rādītāji	12
5.2. Stratēģijas īstenošanu ietekmējošie faktori	13
5.3. Stratēģijas īstenošanas novērtēšanas kārtība	13

IEVADS

1

Latvijas sabiedrībai ir dota iespēja dzīvot skaistā, ar vērtīgu kultūras un dabas mantojumu papildītā zemē. Mēs varam lepoties ar savu neatkarīgu valsti un apzināties līdzdalību pasaules visbagātākajā kultūrā – Eiropā. Vairāku gadu tūkstošu kultūras mantojuma koncentrācija šeit pierāda radošā intelekta plašās robežas un nozīmi civilizācijas atfīstībā. Kultūras mantojuma kopumu veido vietas, kas sniedz liecības par Latvijas senāko apdzīvotību akmens laikmetā līdz pat mūsdienu arhitektūras un mākslas izpausmēm. Būvētā vēsturiskā vide Eiropā, kas ir kultūras vizuāli uztveramākā daļa, pārsteidz pasauli ar apbrīnojamiem pilsētībūvniecības šedevriem, baznīcām, muižām, pilīm, dārziem, parkiem, teātriem, senām industriālām būvēm. Sabiedrība bauda šīs vietas, meklējot sajūtas, kultūras mantojuma īpašās vērtības un noskaņas starojumu. Nav iespējams izprast savas dziļākās saknes nesaskaroties ar arheoloģisko mantojumu un nav iedomājama kvalitatīva vide bez arhitektūras un mākslas mantojuma. Apzināts, izprasts un cienīts kultūras mantojums atklāj un stiprina mūsu identitāti. Tas ir viens no nozīmīgākajiem faktoriem kvalitatīvas cilvēka dzīves telpas veidošanā, padarot mūsu dzīvi saprotamāku un labāku.

Tomēr mūsu pragmatiskajā laikmetā Eiropas kultūrtelpā arvien vairāk notiek būtiskas pārmaiņas, kas tik daudzās vietās atpaliek no gadsimtos sasniegtās kvalitātes. Ainava pārvēršas, iegūstot jaunus vaibstus, zaudējot identitāti – vietas dvēseli. Pasauli ir pārsteiguši jauni satricinājumi – pandēmija, atstājot ietekmi arī uz kultūras vērtību saglabāšanu un negaidīta Krievijas agresija pret Ukrainu, kuru var uzskatīt par intelektuālu un ekonomisku pašnāvību, un kas pastiprina draudus sabiedrībai nozīmīgu vērtību saglabāšanā un atfīstībā. Eiropas mantojuma nākotne zināmā mērā ir apdraudēta. Daudzās Eiropas vietās kāda noteikta kultūras mantojuma daļa kļūst nevajadzīga, tiek pamestas ēkas, parādās tādi jauni īpašnieki, kuri neko nezina par mantojuma vērtību un tā nozīmi. Notiek sabiedrības sekularizācija un vērojams izpratnes trūkums par reliģijas nozīmi pagātnē. Trūkst cilvēkresursi, kultūras mantojuma jomā apmācīti profesionāļi, tiek zaudētas zināšanas, pieredze, vēsturisko amatu prasmes. Esošā pieeja ir nogurusi. Par daudz ir dzīvots iedomātas patiesības pasaulē, pārspīlētā dzīves tempā ar gatavām atbildēm, patēriņa filozofijā balsfītu orientāciju tikai uz sevi, bet kaut kur fonā ir palicis pats svarīgākais patiesa un vienkārša dzīves

kvalitāte. Tāpēc, sabiedrības dzīves kvalitātes nolūkos, kultūras mantojuma saglabāšanai pievēršama arvien pieaugoša uzmanība. Pasaules miera apdraudējums dod spēcīgu impulsu jaunam pacēlumam – agresijas visplašākajā nosodīšanā un nepieļaušanā, par ko jāiestājas visām nozarēm un pēc iespējas plašākai sabiedrībai. Jāatceras sava vēsturiskā pieredze, padomju režīma ietekme, jo izraisītās sekas nav beigušās. Brīvība ir grūti izcīnīta un pārāk dārga! Katrs vērtību nosargāšanā var kaut ko darīt un Pasaules plašākā telpā ticība, nelokāma un skaidra nostāja, Kultūra, doma, vārds, intensīvi mērķētā un vienotā spiedienā var panākt daudz, dažkārt pat vairāk kā ieroči!

Latvijas telpiskās vides atfīfībā kultūras mantojuma nozarei ir panākta nozīmīga vieta. Kultūras mantojumu vairs nevar ignorēt, jo radīta stabila tiesiskā sistēma un izveidota mūsdienīga vērtību saglabāšanas politika. Kultūras pieminekļu aizsardzības stratēģiju 2023. – 2027. gadam izstrādāja Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, izmantojot ikdienas darbā uzkrāto informāciju un pieredzi, kā arī nozares citu ekspertu padomus.

STRATĒGIJAS STATUSS

1.1

Kultūras pieminekļu aizsardzības stratēģija (turpmāk tekstā Stratēģija) ir materiālās kultūras mantojuma nozares vidējā termiņa plānošanas dokuments, izstrādāta pamatojoties uz “Kultūrpolitikas pamatnostādņem 2022.–2027. gadam “Kultūrvalsts””, kas apstiprinātas Ministru kabinetā 01.03.2022., Eiropas Padomes 2017.gadā pieņemto “Eiropas kultūras mantojuma stratēģiju 21.gadsimtam”, Eiropas Komisijas 2019.gadā pieņemto “Eiropas rīcības programmu kultūras mantojuma jomā”, Eiropas Parlamenta 2021.gadā pieņemto rezolūciju “Par efektīvu Eiropas Kultūras mantojuma gada politikas pārmantošanu”, 2018.gada “Davosas deklarāciju”, Eiropas Komisijas 2021.gada iniciatīvu “Jaunais Eiropas Bauhaus”, “Eiropas kultūras mantojuma Zaļo grāmatu”, kā arī starptautiskām konvencijām, rekomendācijām, starptautisku zinātnisku konferenču rezolūcijām un secinājumiem. Ņemot vērā kultūras mantojuma nozares stabili izveidotu Eiropas politiku, ļoti plaši pārstāvēto starptautisko konvenciju vēstījumu, kultūras pieminekļu aizsardzības stratēģiskiem dokumentiem ir raksturīgs ilgtermiņa raksturs – nemainās pamatprincipi un galvenie pasākumi, bet tikai akcenti, kurus diktē laiks, būtiski notikumi un kopējais atfīfības process.

KULTŪRAS MANTOJUMA JĒDZIENS UN NOZĪME

1.2

Kultūras pieminekļu (starptautiski biežāk kultūras mantojuma, *eng. Heritage, fr. patrimoine*) aizsardzība ir pasākumu sistēma, kas nodrošina materiālā kultūras mantojuma nozīmīgākās daļas saglabāšanu un ietver tā vērtības un nozīmes apzināšanu, uzskaiti, izpēti, praktisko saglabāšanu, izmantošanu un popularizēšanu. Kultūras pieminekļu aizsardzībai atfīstoties, arvien vairāk tiek veltītas pūles, lai izprastu kultūras mantojumu, izziņātu tā vēsturi un nozīmi, panāktu profesionālu restaurāciju un pastiprinātu tā nozīmes apzināšanos, no atsevišķu simbolisku vērtību glabāšanas virzoties uz kultūrvēsturiskās vides saglabāšanu un no šaura speciālistu loka uz visas sabiedrības iesaisti. Mantojuma jēdziens Eiropā ir atfīstījies, sasniedzot jaunu izpratni: kultūras mantojums sastāv no uzkrātu resursu kopuma, kas saņemti mantojumā no pagātnes un kas, neatkarīgi no piederības, indivīdu un sabiedrības uztverē tiek uzskatīti par vērtību, pārliecības, zināšanu, tradīciju atspoguļotājiem un paudžiem. Tas ietver arī vidi, kas izveidojusies cilvēku un vietu mijiedarbībā laikiem ejot (Faro konvencija, 2005). Kultūras mantojuma vērtību veido tā simboliskā, estētiskā, vēsturiskā, autentiskuma, sociālā, garīgā un praktiskā lietojuma nozīme. Kultūras pieminekļi ietver

vērtību kopumu, kustamo, nekustamo kultūras mantojumu un vidi, kā arī ar to tieši saistīto nemateriālā kultūras mantojuma daļu. Lai stratēģijā uzvērtu nozares plašāku izpratni un tvērumu, analizējot un plānojot kultūras pieminekļu aizsardzības darbu, pēc iespējas vairāk tiek lietots termins "kultūras mantojums".

NOZARES TVĒRUMS, DARBĪBAS TELPA UN DALĪBNIEKI

1.3

Ikdienā kultūras mantojums ir klātesošs visā Latvijas teritorijā, bet vēl plašāk, ja Latvijas speciālisti piedalās citu valstu kultūras mantojuma saglabāšanas aktivitātēs. Aktīvākie Latvijas kultūras mantojuma nozares pārstāvji ir Saeimas Kultūras, izglītības un zinātnes komisija, Kultūras ministrija, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, pašvaldības, pieminekļu īpašnieki, sabiedriskās profesionālās organizācijas, mācību un pētniecības iestādes, restaurācijas uzņēmumi, pētnieki, restauratori, amatnieki, arhitekti, vēsturnieki, arheologi, mākslas vēsturnieki un zinātnieki, kolekcionāri, biedrības, speciālie fondi, mantojuma lietotāji – Latvijas sabiedrība un plašākā mērogā arī ārvalstu tūristi, kas apmeklē Latviju.

Stratēģija ir izstrādāta kultūras pieminekļu aizsardzībai, ar ko tradicionāli saprot objektu kopumu- kustamo, nekustamo kultūras mantojumu un vidi, kā arī ar to tieši saistīto nemateriālā kultūras mantojuma daļu. Tradicionāli kultūras mantojumu iedala vairākās tipoloģiskās grupās: arheoloģijas, arhitektūras, mākslas, vēstures un industriālā mantojumā. Tomēr arvien biežāk tiek akcentēts arī pēc citiem principiem veidots specifisks dalījums, piemēram, izceļot sakrālo, militāro, zemūdens, būvēto, koka un cita veida mantojumu. Kultūras pieminekļiem ir šaurāks tvērums, tie veido kultūras mantojuma daļu – kultūrvēsturiskas ainavas un atsevišķas teritorijas (senkapi, kapsētas, parki, vēsturisku notikumu norises un ievērojamu personu darbības vietas), kā arī atsevišķi kapi, ēku grupas un atsevišķas ēkas, mākslas darbi, iekārtas un priekšmeti, kuriem ir vēsturiska, zinātniska, mākslinieciska vai citāda kultūras vērtība un kuru saglabāšana nākamajām paaudzēm atbilst Latvijas valsts, tautas, kā arī starptautiskajām interesēm.

SITUĀCIJAS ANALĪZE

2

Iegūt kultūras pieminekļu aizsardzības nozares objektīvu vērtējumu ir sarežģīts uzdevums. Kultūras pieminekļu aizsardzība ir kompleksa pasākumu sistēma, kur atsevišķus procesus nevar skatīt atrauti vienu no otra. Savukārt visaptveroša analīze ir darbietilpīga, kas prasa ievērojamu laiku un materiālo resursu ieguldījumu, kā arī dziļu profesionālu kompetenci. Tomēr vispārīgu situācijas izpratni iespējams iegūt vienkāršāk, ja to veic institūcijas pārstāvji, kuri ikdienā nodarbojas ar kultūras mantojuma stratēģiskiem jautājumiem un ja to rīcībā ir ticami dati. Šādā gadījumā svarīgas ir konsultācijas, lai iegūtu arī "skatu no malas".

ESOŠĀS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS.

2.1

Kultūras mantojuma saglabāšana vienmēr ir saskārusies ar sarežģītu balansēšanu starp vajadzībām un iespējām, tomēr rezultātu visvairāk ietekmē sabiedrības kopējais vērtību izpratnes un ieinteresētības līmenis. Kultūras mantojums sen vairs nav tikai nelielas sabiedrības daļas interešu objekts un no ekskluzīvas muzejiskas funkcijas arvien vairāk kļūst par cilvēka ikdienas dzīves telpas lietojamu kvalitāti. Mazinās robežšķirtne

starp kultūras mantojumu un mūsdienās radītām kultūras vērtībām. Latvijas kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma veido arvien plašāku dialogu starp oriģinālu un autentisku kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanu un kvalitatīvu mūsdienu arhitektūru, dizainu, ērtu un estētiskā balsfītu telpiskās vides lietojumu. Kultūras pieminekļu nozīmīgu daļu veido arī arheoloģiskās vērtības, kuru saglabāšanā prasības kļūst stingrākas. Arī mākslas vērtību saglabāšanā prasības kopumā pastiprinās, pievēršot uzmanību profesionālai restaurācijai. Vēsturisko notikumu vietas savukārt kļūst vājāk definētas, ar ne tik skaidru konsekvenci. Kultūras pieminekļu aizsardzība Latvijā joprojām cieš no nepietiekamā apjomā atvēlēta finansējuma, tomēr būtiskāko ietekmes faktoru izsaka izpratne un ieinteresētība, bet traucē – pārāk birokratizētas valsts administratīvā procesa sistēmas. Atbilstoši likuma "Par kultūras pieminekļu aizsardzību" izmaiņām uzsākta kultūras pieminekļu aizsardzības darba pārkārtošana. Notiek vietējās nozīmes kultūras pieminekļu uzraudzības darba nodošana pašvaldībām, tiek vienkāršotas birokrātiskās procedūras, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde vairāk orientējas uz konsultācijām, padomiem, labas prakses piemēriem, informācijas pieejamību un plašu sabiedrības iesaisti, bet tā pilnvērtīgai realizācijai nepieciešams ilgāks laiks.

Latvijas kultūras pieminekļu aizsardzību atspoguļo rietumu kultūrai piederīgā kultūrainava, Rīgas vēsturiskais centrs ar saglabāto viduslaiku, jūgendstila, koka arhitektūru, siluetu un mantojuma kopuma radīto noskaņu, Kuldīgas, Cēsu un citu mazpilsētu vēsturiskie centri, Rundāles pils atjaunošana, kas ir konsekvents ilgtermiņa zinātniskās pētniecības un restaurācijas piemērs Eiropā, Rīgas pils, Turaidas pils, Bauskas pils, citas viduslaiku pils un muižu ēkas, atjaunotās lauku baznīcas, viensētas, piļskalni un citas arheoloģiskās senvietas, Brīvības piemineklis un Rīgas brāļu kapi, vēsturiskie interjeri un mākslas priekšmeti, atsevišķi modernisma laika un pat jaunāki pieminekļi. Vērtējot datus, kas pieejami Nacionālajā kultūras mantojuma pārvaldē un iegūti no pēdējo trīs gadu visu kultūras pieminekļu apsekojumiem, secināms, ka kopējais kultūras pieminekļu saglabātības stāvoklis pakāpeniski uzlabojas – 2020.gadā 90% kultūras pieminekļu saglabātības stāvoklis bija labs un apmierinošs, 2021. un 2022.gadā – 94%. Kvalitatīvāki kļūst kultūras pieminekļu izpētes un restaurācijas darbi, palielinās valsts atbalsts kultūras pieminekļu saglabāšanai, izpētei un restaurācijai – 2021.gadā sniegts finansiāls atbalsts 670 995 eiro apmērā, savukārt 2022.gadā – 1 054 198,77 eiro apmērā, bet sakrālā mantojuma saglabāšanas programmā – 2020.gadā – 499 973,48 eiro, 2021.gadā – 1 010 000 eiro un 2022.gadā – 1 000 000 eiro. Notiek kultūras pieminekļu dokumentēšana ar moderno tehnoloģiju metodēm. 2020.gadā turpinājās 2019.gada septembrī uzsāktā Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzfinansētā projekta "Kultūras mantojuma satura digitalizācija" īstenošana, kas pabeigta 2022.gadā (rezultātā digitalizētas 490 000 teksta dokumentu vienības, 38 000 attēlu vienības, kā arī veikta 40 valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu uzmērīšana, izmantojot trīsdimensionālās lāzerskenēšanas un fotogrammetrijas metodes, batimetriju un ģeofizikālo izpēti ar radiolokācijas metodi, kā arī projekta ietvaros izveidota fotonegatīvu digitalizācijas infrastruktūra). 2020.gada jūnijā uzsākta kultūras mantojuma pārvaldības informācijas sistēmas "Mantojums" 1.kārtas izstrāde, kas veiksmīgi noslēgta 2021.gada septembrī. Nodrošināts ģeotelpisko datu pārklājums par lielāko daļu nekustamo kultūras pieminekļu, kā arī izveidots kultūras pieminekļu ģeotelpisko datu nodošanas risinājums (WMS apkalpe).

2020. un 2021.gads kultūras pieminekļu aizsardzībā ir nesis būtiskas pārmaiņas. Pandēmija, ierobežojumu ietekmē, ir izraisījusi kultūras pieminekļu apmeklējumu sarukumu, līdz ar to finanšu problēmas to uzturēšanai, grūtības saglabāšanas pasākumu īstenošanā un uzraudzībā. 2022.gads ar Krievijas karu pret Ukrainu ir atnesis jaunus pārbaudījumus – radušies draudi drošībai, būtiski pieaugušas energoresursu un būvmateriālu cenas, sabiedrības liela daļa atrodas apjukuma stāvoklī un neziņā par rītdienu. Lielās centralizācijas ideja un iedomātā stabilitāte kaut kādā veidā ir cietusi

sakāvi, skarbāk atklājusies reaģēšanas spēja un vietām arī nespēja, skaidrāk atsedzas nozīmīgā attiecības pret maznozīmīgo un tomēr spilgtāk parādījušās arī kopējas intereses.

2023.gada 1.janvārī valsts aizsardzībā bija 8935 valsts aizsargājami kultūras pieminekļi, no tiem valsts nozīmes 3976, reģiona nozīmes 3389, vietējās nozīmes 1570. Izteikti lielākā kultūras pieminekļu daļa ir nekustami – 7308, bet kustami tikai 1627. Sadalījums pa tipoloģiskajām grupām – arhitektūras 3500, pilsētbūvniecības 47, mākslas 2735, arheoloģijas 2475, vēstures 152 un industriālā mantojuma 29. Pēc saraksta pārkārtošanas kultūras pieminekļu skaita statistiskie rādītāji mainīsies, jo pakāpeniski mainīta tiek uzskaites sistēma.

NOZARES STIPRĀS PUSES.

2.2

1. Latvija ir bagāta ar pasaulē novērtētu vērtīgu kultūrvēsturisko mantojumu, Latvijas sabiedrība atzīst, novērtē un ciena savu mantojumu. Kopš neatkarības atjaunošanas būtiski mainījusies kultūrvēsturiskās vides kvalitāte, no bojāejas izglābtas baznīcas, muižu apbūve, pilis, izvērsta nozīmīgu kultūras pieminekļu restaurācija, arvien sakoptāka kļūst kultūrvēsturiskā ainava.
2. Latvijas materiālā kultūras mantojuma aizsardzībai ir senas tradīcijas, jau 1923.gadā Latvijā pieņemts Likums par pieminekļu aizsardzību un nodibināta Pieminekļu valde. Kopš tā laika praktiski nepārtraukti dažādā pakļautībā ir pastāvējušas par nozari atbildīgas pieminekļu aizsardzības institūcijas, izveidota stabila kultūras pieminekļu uzskaites sistēma.
3. Latvijā kultūras pieminekļu aizsardzībai pēdējo trīsdesmit gadu laikā ir izveidota stabila normatīvo aktu bāze.
4. Par nozari atbildīgās institūcijas – Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes attīstība balsīta uz starptautiskā pieredzē gūtām atziņām, Eiropas Padomes ekspertu konsultācijām un sadarbības projektiem. Pārvaldes spēja operatīvi reaģēt uz nemiņīgām pārmaiņām, apturētas vairākas apjomīgas kultūrvēsturisko vidi degradējošas aktivitātes, demokrātiska, atklāta un kolektīva lēmumu pieņemšana, konsultācijas ar nozares vadošajiem speciālistiem valstī, atbalsts kvalitatīvām mūsdienu arhitektūras un dizaina aktivitātēm kultūrvēsturiskā vidē, spēja ar samērā nelielu finansējumu paveikt apjomīgu darbu, kopumā pozitīvs iestādes tēls. Ēku ansamblim "Trīs Brāļi", kā kultūras mantojuma aizsardzības simboliskai vietai, piešķirta Eiropas Mantojuma zīme.
5. Papildus Pārvaldei Latvijā ir vairākas institūcijas, kuras veido spēcīgus profesionālus centrus kultūras mantojuma saglabāšanā, piemēram, Rundāles Pils muzejs, Kuldīgas un Ventpils pašvaldību institūcijas u.c. Valstī darbojas vairāki specializēti uzņēmumi kultūras mantojuma izpētē, restaurācijas darbu projektēšanā un izpildē, kuros strādā pieredzējuši, ziņoši un ar nepieciešamām prasmēm apveltīti speciālisti.
6. Nozares speciālistu entuziasms, profesionalitāte un uzticība mantojuma ideāliem, zinātniskais potenciāls pētniecībā.
7. Uzkrāta apjomīga dokumentācija par kultūras pieminekļiem.
8. Izveidota un ilgstošī darbojas restauratoru kvalifikācijas novērtēšanas sistēma.
9. Nozarei izveidojusies laba starptautiska sadarbība /Eiropas Padome, UNESCO, ICOMOS, Baltijas Jūras valstu sadarbības tīkls u.c./.

10. Nozarē izveidota laba starpinstitucionāla sadarbība.

NOZARES VĀJĀS PUSES

2.3

1. Pārāk segmentēta izpratne par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai.
2. Nepietiekams finansējums un strādājošo skaits kultūras mantojuma nozarē. Valsts nevar pilnībā izpildīt normatīvajos aktos paredzēto atbildības nastu pret sabiedrību.
3. Kaut arī palielinās, tomēr vēl nepietiekams kultūras mantojuma apzināšanas un pētniecības apjoms Latvijā.
4. Nepietiekams nozīmīgu kultūras pieminekļu praktisko glābšanas pasākumu apjoms Latvijā, kā rezultātā ievērojama kultūras mantojuma daļa var aiziet bojā.
5. Bieži nekvalitatīvas mūsdienu jaunās būvniecības un citas saimnieciskās darbības aktivitātes, kā rezultātā tiek apdraudēta kultūrvēsturiskā vide.
6. Līdz ar administratīvā procesa ieviešanu un attīstību pārāk birokratizēts vienkāršu lēmumu pieņemšanas process valstī, kas prasa ievērojamu administratīvo kapacitāti.
7. Bieži nekvalitatīvi veikti kultūras mantojuma uzturēšanas un atjaunošanas darbi.
8. Kultūras mantojuma saglabāšanai nepietiekami atbalstoša nodokļu politika.
9. Kaut arī samazinās, tomēr vēl konstatējami arheoloģiskā mantojuma posfījumi, ko veic senu mantu meklētāji, kā arī vēl notiek mākslas un antikvāro priekšmetu zādzības un to nelegāla aprīte.
10. Nepietiekama uzmanība veltīta klimata pārmaiņu radītam apdraudējumam un Kultūras vērtību drošībai iespējamu bruņotu konfliktsituāciju gadījumos.

VĪZIJA UN MĒRĶIS

3

Kultūras mantojums ir vērtība sabiedrībai, tā efektīvu saglabāšanu var nodrošināt sabiedrības iesaiste, uz zināšanām balstīta izpratne, ieinteresētība un līdzdalība!

Kultūras pieminekļu aizsardzības nozarei ir nepieciešama nākotnes vīzija neatkarīgi no tā, ka nākotne izrādīsies citāda, nekā iespējams to prognozēt. Kultūras mantojuma saglabāšanas idejas attīstība ir laikmeta izaicinājums nepazaudēt sabiedrībai savas saknes, tā var veicināt arī jaunu domāšanu, mācīt sabiedrību dzīvot atbildīgāk pret nākotni. Kultūras mantojuma būtība izpaužas spējā ieraudzīt to, kas ir vērtīgs un kvalitatīvs, to nepārvērst atkritumos, bet piešķirt jaunu jēgu un lietošanas iespēju. Kopta saglabāta un attīstīta kultūrvide veidojas tur, kur tā tiek izprasta, novērtēta, kur saglabāšanas vajadzība un cilvēka dzīves telpas kvalitāte ir kļuvusi par sabiedrības ievērojamas daļas atzītu un organisku nepieciešamību.

Kultūras pieminekļu aizsardzības nozarē jātiecas uz izcilību un izaugsmi. Mēs nedrīkstam pazaudēt ideālus. Kultūras mantojumam jāklūst par vēl spēcīgāku identitātes nesēju vietai, kur Latvijas valsts ir veidojusies un turpina attīstīties. Kultūras mantojuma kopumu veido gan ikdienas, gan arī valsts aizsargātais mantojums. Ir svarīga saziņa starp pašas sabiedrības izprasto, ģimenē sargāto mantojumu un valsts noteikto un zināmā mērā aprūpēto mantojuma daļu. Materiālai kultūras mantojuma uzturēšanai,

kopšanai un atjaunošanai jāattīstās nosacīti divās dimensijās: viena orientēta uz plašu sabiedrību, tās iesaisti, prasmi pašai vērtēt un piedalīties atjaunošanas un restaurācijas darbos, savukārt otrai, izteikti mazākai dimensijai, vēl vairāk jātiecas uz augstu profesionālo līmeni, kas balsfīts zinātnē, modernajās tehnoloģijās, pieredzē, smalkās specifiskās zināšanās un restaurācijas prasmēs. Jāpanāk, lai šīs dimensijas viena otru saprot un neveidojas konfliktsituācijas un lai valsts uzspiestā mantojuma daļa, izpratnei veidojoties, kļūst mazāka.

Stiprinot profesionalitāti, jāatrod arvien labāks dialogs ar plašu sabiedrību, jāpanāk labāka vērtību izpratne, oriģinālas, vēsturiskas substances informatīvās un sajūtu radošās nozīmes cienīšana. Kultūras mantojuma saglabāšana vairāk orientējama uz starpdisciplināru skatījumu, kas dod daudz plašāku priekšstatu par vietas attīstību laikā un telpā, nekā tas notiek, skatoties tikai šaurā objekta un specifiskās nozares redzējumā. Iespēju atrast un izprast ilglaicīgas vērtības dos tikai padziļināti katras vietas gadsimtiem ilgās veidošanās un mūsdienu dzīves pēfījumi, ņemot vērā to, ka, laikam ejot, mainās arī pati vērtību sistēma.

Vietas izjūta, iespēja cilvēkam identificēties ar savu dzīves telpu sekmē iekļaujošu un saliedētu sabiedrību ar stiprinātu pilsonisko apziņu. Lielāka uzmanība jāvelta ne tik daudz atsevišķiem objektiem, bet kopējai kultūrainavai. Telpiskajai videi nemifīgi mainoties, arvien lielāka uzmanība ir jāpievērš attīstības kvalitātei, nav jāuztraucas tik daudz par pārveidojumiem, kurus diktē cilvēka dzīves kvalitāte. Kultūras pieminekļu aizsardzībā vairāk jābaidās no standartizācijas. Katrai vietai var atrast savu, atšķirīgu risinājumu. Izvirzītās vērtību saglabāšanas prasības, laikam ejot, attīstīsies.

Būvniecībā "kvadrātmetru un kubikmetru domāšana" jānomaina ar vietas identitātes un kvalitātes domāšanu. Kultūra var sekmēt un veicināt ekonomisko, sociālo un vides ilgtspēju daudz efektīvāk nekā ekonomika un būvindustrija savā iekšienē, pat pie visveiksmīgākās teorijas un procesa vadības. Kultūrai jāklūst par būvniecības attīstības politikas stūrakmeni. Jātiecas izprast katras vietas un objekta nozīmi, novērtēt, saglabāt, kvalitatīvi atjaunot, biežāk lietojot videi draudzīgus vietējos materiālus, procesā atgūtos materiālus izmantojot atkārtoti.

Kultūras pieminekļu aizsardzības nozares attīstības mērķis ir balsfīts kvalitātē un orientēts ilgtermiņā. No lozunga "saglabāt nākamajām paaudzēm" stiprināma virzība uz dzīves kvalitāti šodien, izpratni par savām saknēm, identitāti un atbildību par nākotni.

Mērķis: Saglabāt kultūras mantojumu kā cilvēka dzīves kvalitātes nozīmīgu faktoru – apzināt, aizsargāt, piešķirt kultūras mantojuma objektiem jaunu nozīmi un iekļaut mūsdienu dzīves aprītē, kā arī veicināt sabiedrībā kultūrvēsturisku vērtību izpratni.

RĪCĪBAS VIRZIENI

4

Kultūras pieminekļu aizsardzības darba saturu un uzdevumus nosaka samērā detalizēti izstrādāti nozares normatīvie akti, kuru attīstība pēdējā desmitgadē ir bijusi ļoti strauja. Līdz ar to nozares prioritātes pēc būtības ir skaidri definētas un nebūtu jāatkārto nozares stratēģijā. Izvēlētie rīcības virzieni – ilgtermiņa prioritātes un vidējā termiņa uzdevumi akcentē pašu būtiskāko, bet tas nenozīmē, ka citi, ar normatīviem aktiem noteikti uzdevumi nav aktuāli. 2023.gadā Latvijas kultūras pieminekļu aizsardzības sistēmas attīstība sagaidīs savu simtgadi. Tāpēc tieši 2023.gadā plānota plašāka

diskusija par nozares attīstības nākotnes izaicinājumiem, kas ietekmēs stratēģijas tālāku detalizāciju, kā arī rīcības plānu.

ILGTERMIŅA PRIORITĀTES

4.1

- Plaša visu interešu grupu iesaiste un līdzdalība, zināšanas, izpratne un uz dialogu vērsta sadarbība;
- Virzība uz digitālu nākotni, jaunu domāšanu un attiecību sistēmu, ērtu, atbildīgu un pieejamu informāciju, attīstītu moderno tehnoloģiju izmantošanu;
- Efektīva nozares pārraudzība, vērtību apzināšana, uzskaitē un saglabātības stāvokļa izmaiņu kontrole.
- Materiālā kultūras mantojuma pēc iespējas dziļāka izziņošana, kvalitatīvāka autentiskuma un kultūrvēsturisko vērtību kopuma saglabāšana.
- Kultūrvēsturiskās vides pieejamība un kvalitāte. Līdzsvarotas kultūras mantojuma, laikmēģīgās arhitektūras un dizaina attiecības.
- Atbildība par nākotni klimata pārmaiņu un vides piesārņojuma kontekstā.
- Drošība un kultūras priekšmetu nelikumīgas aprites apkarošana.

ATTĪSTĪBAS VIRZIENI – VIDĒJĀ TERMIŅA UZDEVUMI UN RĪCĪBA

4.2.

Kultūras mantojuma aizsardzībā laiks diktē jaunas pieejas nepieciešamību. Tas nenozīmē, ka pagājušais periods būtu kļūdainais vai nepilnīgs, bet gluži pretēji, to, ka noietais ceļš ir devis sākumu jaunam izaicinājumam (jaunu sākumu). Mūsdienu tehnoloģijas, dzīves temps, cilvēku savstarpējās attiecības, komunikāciju veids, izmaiņas vērtību sistēmā, globālā piesārņojuma izraisītās sekas un draudi, gūtā pieredze vērtību saglabāšanā no nozares pirmsākumiem Latvijas teritorijā līdz laika periodam, kas sākās ar neatkarības atgūšanu līdz Covid -19 un Krievijas kara pret Ukrainu izraisītajam satricinājumam, kultūras mantojuma nozares paplašinātais tvērums, arvien dažādāka un netradicionālāka mantojuma atzīšana, tā izmantošanas iespēju dažādība, kā arī virkne citu faktoru ir radījis pilnīgi jaunus apstākļus. Mums jāspēj saprast, kas mēs bijām, kas mēs esam un kas vēlamies būt nākotnē. Kultūras mantojuma saglabāšana valsts dzīvē nekad nebūs pirmā prioritāte, bet tā var iet kopš un nozīmīgākās prioritātes stiprināt.

4.2.1. Plašas sabiedrības iesaiste.

Panākt pēc iespējas plašāku sabiedrības iesaisti kultūras mantojuma saglabāšanā.

Ir vajadzīgi pasākumi lai padarītu kultūras mantojumu par nozīmīgu elementu mūsu sabiedrības dzīves modelī. Kultūras mantojuma tēma ir jāpadara par saprotamu, kā arī jāpierāda tās vietu sociālajā dzīvē un tai jāpiešķir īstā nozīme. Jātiecas modināt ieinteresētību, veidojot izpratni un radīt apstākļus zināšanu apguvei pēc iespējas agrāk – visos pamatizglītības posmos. Ir vajadzīgs kultūras mantojuma tēmas plašāks iekļāvums izglītības programmās (speciālu programmu izveide, tai skaitā skolu jaunatnes izglītošanā), plašāks un profesionālāks kultūras mantojuma tēmas atspoguļojums plašsaziņas līdzekļos (pārtraukti un rakstu ciklu izveide).

4.2.2. Dialogs.

Dialogā panākt dažādu interešu grupu savstarpēju sapratni un kopīgas atbildības sajūtu kultūras mantojuma kā cilvēka dzīves kvalitātes lomas stiprināšanā.

Kultūras mantojuma nozares efektīvai attīstībai vajag dialogu, gan profesionāļu vidē, gan arī attiecībās ar sabiedrību. Mēs dzīvojam laikmetā, kad katrs sabiedrības loceklis kļūst par kultūras mantojuma jomas kaut pavisam nelielu lietpratēju. Kultūras

mantojuma nozarē vienīgā un absolūtā patiesība neeksistē. Tieši tāpēc labs dialogs var kļūt par veiksmes atslēgu. Dialogs ir jāveido un jākopj, tajā jāvairo ētika un sarunu kultūra. Jāļauj dzīvot arī atšķirīgiem viedokļiem, dažādiem kultūras vērtību saglabāšanas risinājumiem.

4.2.3. Profesionālas zināšanas, prasmes un pētniecība.

Kultūras mantojuma saglabāšanā paplašināt pētniecību, stiprināt profesionālu zināšanu, prasmju un pieredzes lomu.

Kultūras mantojuma saglabāšanas praktiskais darbs ir saistīts ar zināšanās, prasmēs un pieredzē balstītu vērtību apzināšanu, izpēti, konservāciju, restaurāciju, uzturēšanu un piemērotu izmantošanu. Kultūras mantojuma nozares speciālistu un restauratoru apmācībai pievēršama arvien lielāka uzmanība, apmācības procesā jāiegūst līdzsvars starp teoriju un labāko praksi. Jāpilnveido speciālistu kvalifikācijas novērtēšanas sistēma, skaidrāk jānodala darbi, kuru izpildei pamatoti nepieciešams speciālistu profesionālās kvalifikācijas apliecinājums. Jāveicina jauni pētījumi, zinātniskas publikācijas, profesionālas diskusijas un par aktuālām tēmām jāorganizē zinātniski praktiskas konferences.

4.2.4. Informācijas sistēma un tehnoloģijas.

Plašāk piesaistīt moderno tehnoloģiju lietojumu kultūras mantojuma saglabāšanā.

Moderno tehnoloģiju laikmets dod jaunas iespējas, kā veikt kvalitatīvāku fiksāciju arhitektūras, mākslas, industriālā mantojuma un pat arheoloģijas objektos, kā iegūt precīzus datus par objekta substanci, apjomu, formu, krāsu, virsmas faktūru, materialitāti. Šie dati izmantojami pieminekļa saglabātības stāvokļa precizēšanai, atjaunošanai un vēstures dokumentēšanai. Kultūras mantojuma saglabāšanas darbā ir nepieciešama ticama un pārbaudīta informācija. Kvalitatīvas informācijas iegūšanai, uzkrāšanai, apstrādei un izmantošanai paveras arvien plašākas iespējas. Tā ir laikmeta priekšrocība, kas saprātīgi jāizmanto, padarot kultūras mantojuma aizsardzības darbu ērtu un visiem saprotamu. Speciāli veidotai informācijas sistēmai vienlaicīgi jāklūst par valsts un visdažādāko interešu grupu dialoga platformu.

4.2.5. Nozares pārraudzība.

Turpināt pārkārtot Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes darbu, kā prioritāti izceļot ērtu informācijas apriti, ātru, bet atbildīgu lēmumu pieņemšanu un pastāvīgi uzturamu profesionālismu.

Būtiski jāstiprina nozares pārraudzības centrālā institūcija – Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde. Neatrisinot konkurētspējīgu atalgojumu, institūcija var pazaudēt uzkrāto kompetenci, kā arī zaudēt reaģētspēju. Vietējas nozīmes kultūras mantojuma aizsardzības darba pārraudzība tiek nodota pašvaldībām, radot iespēju lemt vietējā līmenī arī par kultūras mantojumu, kā kvalitatīvas vides veidošanas nozīmīgāko sastāvdaļu. Ir jau pilnībā pārskatīts valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts, jāpārskata arī nekustamo kultūras pieminekļu aizsardzības zonas. Arvien jāpaaugstina informācijas precizitāte par katru valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, lai tā kalpotu vērtību saglabāšanai, tomēr jāapzinās ka pilnīga informācija par visām aizsargājamām vērtībām Latvijā nav praktiski sasniedzama. Nav tādu resursu, kaut arī mūsdienu tehnoloģijas dod arvien jaunas iespējas. Uzraudzībā vairāk jāorientējas uz atbalstu, konsultācijām, mazāk sankcijām. Tomēr situācijās, ja apdraudējums ir nozīmīgākajām kultūras vērtībām, sankcijas var būt nepieciešamas un kļūst efektīvas. Nacionālai kultūras mantojuma pārvaldei arvien vairāk jāklūst par sabiedrībā atzītu nozares kompetenču centru, jāmazina birokrātija un arvien vairāk jāuzticas klientam.

4.2.6. Kultūras pieminekļu un kultūrvēsturiskās vides autentiskuma saglabāšana.

Panākt pēc iespējas kvalitatīvāku kultūras pieminekļu saglabāšanu, īpaši pievēršot uzmanību vietas identitātei un autentiskumam.

Autentiskums ir viens no nozīmīgākajiem kritērijiem materiālā kultūras mantojuma saglabāšanas kvalitātē. Autentiskuma vērtēšanai nepieciešams objektu izziņāt, izpētīt, izprast tā vēsturi. No izpētes kvalitātes vistiešāk ir atkarīga vērtību saglabāšana. Atbilstošu materiālu lietojums, tradicionālie darba paņēmieni un metodes, kultūras pieminekļa oriģinālās substances rūpīga saglabāšana visbūtiskāk ietekmē autentiskuma saglabāšanu. Jāpaaugstina valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu konservācijas, restaurācijas un cita veida atjaunošanas projektu kvalitāte. Jāpanāk, lai valsts un pašvaldību objektos tiek demonstrēta labākā prakse. Jāizstrādā un plaši jāievieš kultūras mantojuma aizsardzības profesionālās ētikas kods. Sabiedrībā jāpanāk dziļāka autentiskuma jēdziena un nozīmes izpratne, jāpaaugstina prasības autentiskuma saglabāšanā īpaši valsts un reģiona nozīmes kultūras pieminekļiem.

4.2.7. Kultūras mantojuma pieejamība, laikmetīgās arhitektūras un dizaina attiecības.

Turpināt veidot līdzsvarotas kultūras mantojuma, mūsdienu arhitektūras un dizaina attiecības.

Sabiedrības dzīves telpa nav sastingusi, tā nemiņīgi attīstās. Kultūrvēsturiskā vidē bieži ir pieļaujami un pat vēlami cilvēka dzīves kvalitātes diktēti papildinājumi. Nevis atdarinājumi, bet tieši mūsdienu arhitektūras un dizaina risinājumi, kas iekļaujas vidē, ievēro telpiskajā vidē radīto kārtību, harmoniju, ciena jau radītās vērtības, pārliecinoši bagātina vidi un visskaidrāk atklāj kultūras mantojuma nepārtrauktu papildināšanās procesu. Jāturpina izvērtēt un vēl vairāk izcelt labas prakses piemērus. Nepieciešamas nepārtrauktas un arvien plašākas diskusijas. Arhitektu izglīšanas procesā nepieciešams ietvert dziļāku kultūras mantojuma mūsdienu filozofijas apguvi. Kultūras mantojumam jāklūst arvien pieejamākam sabiedrībai. Uzmanība jāvelta kvalitatīvai informācijai, publiskai pieejamībai, kā arī pieejamībai cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem.

4.2.8. Atbildība par nākotni.

Atbildībā par nākotni, arvien aktīvāk iesaistīties cīņā pret globālo sasilšanu, iestāties par aprites ekonomiku, enerģijas taupīšanu un enerģijas ieguvu no atjaunojamiem energoresursiem.

Piesārņojums, globālās sasilšanas draudi spiež sabiedrībai mainīt savu attieksmi pret dabu, dzīves stilu un rīcības modeli. Kultūras mantojuma nozare māca cilvēku dzīvot atbildīgi. Vēsturiskā pieredze vairāku tūkstošu gadu griezumā dod skaidrāku situācijas izpratni, kultūrvēsturisku vērtību izmantošana – tiešu ieguldījumu līdzsvarotai attīstībai. Princips "Nenojaukt, bet atrast jaunu saturu" varētu būt jaunas domāšanas akcija. Aicinājums "Atjaunot bez atkritumiem" būtu profesionalitātes un nepieciešamās taupības apliecinājums. Kampanja "Tradīcijās balstīts vietējo materiālu jauns lietojums" veicinātu kultūrvēsturiskās vides identitātes un savdabības saglabāšanu, radošumu, enerģijas taupīšanu un mazinātu vides piesārņojumu. Ir nepieciešama jaunu Pētījumu izstrāde, būvētā mantojuma saglabāšanā jāizceļ labākās prakses piemēri, jāmeklē līdzsvarotas pieejas piemērotākie risinājumi, jāizstrādā vadlīnijas. Jāveicina no kultūrvēsturiskām būvēm atgūtu materiālu aprites sistēmas sakārtošana.

4.2.9. Kultūras priekšmetu aprīte.

Turpināt un izvērst cīņu pret nelikumīgu kultūras priekšmetu aprīti un nelikumīgi iegūtas naudas legalizāciju.

Vairākus tūkstošus gadu mākslas un antikvārie priekšmeti kādai sabiedrības daļai ir bijuši iekārojami, tie savus īpašniekus ir mainījuši tirgojoties, kā arī karos un nelikumīgās darbībās. Nelikumīgas kultūras priekšmetu aprītes apkarošanai pasaulē tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība. Moderno tehnoloģiju attīstība ir devusi arī priekšrocības

arheoloģisku senvietu izlaupīšanai. Latvijā līdzīgi kā citās Eiropas valstīs ir pastiprināma cīņa pret nelegālu kultūras priekšmetu apriti. Netraucējot legālai vērfību apritei, muzeju un kolekcionāru darbībai, ir jāizvērs vēl asāka, nepārtraukta visu ietekmīgo spēku savstarpēji koordinēta kampaņa pret nelegālu kultūras priekšmetu apriti un ar to saistītu nelikumīgi iegūtu naudas līdzekļu legalizāciju. Sabiedrība sadzirdot situācijas nopietnību, ar neieciefību var daudz efektīvāk palīdzēt.

4.2.10. Drošība un apdraudēta mantojuma aizsardzība.

Panākt arvien efektīvāku apdraudēta kultūras mantojuma aizsardzību.

Kultūras mantojums ir trausls, tā saglabāšanu nākamajām paaudzēm bieži apgrūtina dabas un cilvēka radīti draudi. Uguns, ūdens, vējš, militāri konflikti, terorisms, ekonomiskais spiediens un nevērība izcilas kultūras vērfības vienā mirklī var iznīcināt negaidīti un neatgriezeniski. Šo, šķietami mazāk svarīgo jautājumu risināšana parasti tiek aktualizēta pēc kādām nelaimēm. Tomēr, vērfību saglabāšanas nolūkos, tā ir vajadzība ar ļoti augstu prioritāti. Vispirms īpaša uzmanība jāpievērš vērfīgākā kultūras mantojuma saglabāšanas garantijām. Sevi arvien vairāk piesaka klimata pārmaiņu izraisītais apdraudējums. Šajā jomā nevajadzētu akli kopēt citu valstu risinājumus, bet veikt nepieciešamās izpētes un analīzes darbu, lai iedziļinātos tieši Latvijas apstākļos. Pēc apzināšanas un izpētes darbu veikšanas izstrādājama rīcības programma dažāda apdraudējuma situācijām. Izveidojama kultūras pieminekļu aizsardzības risku uzraudzības sistēma, tajā skaitā arī katastrofām un iespējamiem bruņota konflikta gadījumiem. Apdraudēta mantojuma saglabāšanai nepieciešami efektīvi finanšu un cita veida atbalsta instrumenti. Atbalsta sistēma un tai veltītu programmu attīstība nepieciešama arī sakoptam, publiski pieejamam kultūras mantojumam, lai tas apdraudētā statusā nenonāktu nākotnē. Vēlamas arī izmaiņas normatīvajos aktos, kas risinātu kultūras pieminekļu īpašnieku atbildības palielināšanu, tai skaitā arī esošu valsts un pašvaldību īpašumā.

STRATĒGIJAS ĪSTENOŠANA

5

Stratēģijas īstenošana ir atkarīga no visu iesaistīto interešu grupu gatavības iestāties par cilvēka dzīves kvalitāti, izprast kultūras mantojuma nozīmi, atbildīgo institūciju spējām, kompetences un atvēlētā finansējuma. Stratēģija ir noteiktā laikā ejamā ceļa virziens ar galvenajiem uzdevumiem, kuri izpildes procesā var attīstīties.

REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI

5.1

Kultūras pieminekļu aizsardzības sistēmu valstī raksturo saglabātais kultūras mantojuma apjoms, pieejamā informācija, tā uzturēšanas un atjaunošanas kvalitāte un izmantošanas iespējas sabiedrībai. Nozares darbība vērtējama pēc šādiem kritērijiem:

- 5.1.1. Nacionālās kultūras mantojuma saglabāšanas politikas atbilstība starptautiskiem kultūras mantojuma politikas dokumentiem.
- 5.1.2. Valstī izveidotā kultūras mantojuma normatīvo aktu sistēma.
- 5.1.3. Apzinātā un izpētītā kultūras mantojuma apjoms.
- 5.1.4. Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā iekļauto objektu skaits, kultūrvēsturiskā vērfība un vērfību kopuma kompleksais raksturs.
- 5.1.5. Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu uzraudzības sistēma, reaģētspēja un izmaiņu kontrole, tās ieguldījums cilvēka dzīves kvalitātes vairošanā.
- 5.1.6. Ekonomiskā atbalsta sistēma.

- 5.1.7. Speciālo institūciju stabilitāte, neatkarība, pieredze un sabiedrības uzticības līmenis.
- 5.1.8. Par kultūras pieminekļiem pieejamais informācijas apjoms, kultūras mantojuma popularizācija un iesaiste dzīves aprītē.
- 5.1.9. Kultūras pieminekļu saglabāšanas stāvoklis, kuru raksturo:
- ⇒ autentiskuma pakāpe, īpaši oriģinālās substances apjoms un kvalitāte;
 - ⇒ tehniskais stāvoklis un iespējamie draudi;
 - ⇒ objekta vērtībai atbilstošs lietojums, ikdienas uzturēšana (sakoptība);
 - ⇒ vēsturiskā patina;
 - ⇒ veikto pārveidojumu atbilstība kultūras mantojuma mūsdienu saglabāšanas filozofijai, zinātniskās izpētes līmenis, kvalitatīva profesionāla konservācija un restaurācija, kā arī jauni kvalitatīvi uzslāņojumi, kas rada pievienotu vērtību;
 - ⇒ kopējais vizuālais tēls, uztveramība.

STRATĒGIJAS ĪSTENOŠANU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

5.2

Stratēģijas īstenošanu ietekmē gan attīstību veicinoši, gan kavējoši faktori. Lai izvairītos no iespējamām attīstību kavējošām krīzes situācijām, svarīga ir to apzināšana un prognoze. Stratēģijas īstenošanu galvenokārt ietekmē nozares iekšējās vides faktori, tie parasti ir bijuši pozitīvi (apskatīti sadaļā "Esošās situācijas raksturojums"), savukārt negatīvie ir prognozējami un visbiežāk – vienkāršāk vai sarežģītāk, bet risināmi. Mazāk prognozējami ir ārējie faktori. Tie ir saistīti ar valsts attīstības prioritātēm, nozarei nepieciešamu politisko labvēlību, sabiedrības stereotipiem, nozares finansējumu, iesaistīto atbildīgo institūciju darbības kapacitātes atbilstību izpildāmo uzdevumu apjomam, starptautiskiem notikumiem, kā arī iespējamu vērtību apdraudējumu, kam var būt ļoti dažādi iemesli. Pozitīvie faktori parasti tiek gaidīti kā pašsaprotami, izrietoši no vispārējās vērtību sistēmas. Ārējās vides negatīvie faktori ir grūtāk pārvarami. Tiem var būt globāla ietekme, bet dažkārt arī lokāls – kādu vajadzību vai citas nozares attīstības agresīvs raksturs. Tāpēc stratēģijai ir jābūt elastīgai, spējīgai reaģēt uz apkārtējās vides faktoriem.

STRATĒGIJAS ĪSTENOŠANAS NOVĒRTĒŠANAS KĀRTĪBA

5.3

Par stratēģijas īstenošanas uzraudzību un novērtēšanu galvenā atbildīgā institūcija ir Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde. Tā, sadarbojoties ar citām iesaistītām institūcijām, seko līdz stratēģijas izpildei, kā arī nepieciešamības gadījumā veic tās precizējumus un papildinājumus. Stratēģiju izskata Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes Zinātniskā padome, to apstiprina Kultūras ministrs. Pēc stratēģijas apstiprināšanas Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde izstrādā rīcības plānu un seko līdz tā izpildei.

Rīcības plāns “Latvijas kultūras pieminekļu aizsardzības stratēģijas 2023–2027” īstenošanai

Nacionālajai kultūras mantojuma pārvaldei, plānojot un īstenojot rīcības plānā iekļautos pasākumus, ievērot attiecīgā gada likumā par valsts budžetu un vidēja termiņa budžeta ietvaru paredzēto finansējuma apmēru.

Nacionālajai kultūras mantojuma pārvaldei nodrošināt sadarbības partneru un apakšnozari pārstāvošo nevalstisko organizāciju iesaisti rīcības plānā iekļauto pasākumu īstenošanā.

Nacionālajai kultūras mantojuma pārvaldei līdz 2026. gada 15. aprīlim un līdz 2028. gada 15. aprīlim sagatavot un apstiprināt pārskatu par rīcības plānā iekļauto pasākumu izpildi. Pārskatā Nacionālajai kultūras mantojuma pārvaldei norādīt informāciju par izpildes gaitu un rezultātiem atbilstoši noteikto pasākumu saturam. Ja pasākums noteiktajā termiņā izpildīts daļēji vai nav izpildīts, norādīt iemeslus, kādēļ pasākums nav izpildīts.

Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes vadītājam, ja nepieciešams, sasaukt sanāksmes ar rīcības plāna pasākumu īstenošanā iesaistītajiem dalībniekiem, lai nodrošinātu rīcības plāna izpildi.

Ilgtermiņa prioritāte – Plaša visu interešu grupu iesaiste un līdzdalība, zināšanas, izpratne un uz dialogu vērsta sadarbība

4.2.1. attīstības virziens – Plašas sabiedrības iesaiste¹

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.1. Panākt pēc iespējas plašāku sabiedrības iesaisti kultūras mantojuma saglabāšanā	1. Eiropas kultūras mantojuma dienas	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Pašvaldības, kultūras pieminekļu īpašnieki, sabiedriskās organizācijas	Valsts budžets, pašvaldību budžets, kultūras pieminekļu īpašnieku un sabiedrisko organizāciju ieguldījums	2023.–2027.
	2. Kultūras mantojuma tēmas plašāks iekļāvums izglītības programmās (speciālas programmas izveide)	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, augstākās izglītības iestādes, profesionālās organizācijas	Valsts budžets	2023.–2027.
	3. Plašāks un profesionālāks kultūras mantojuma tēmas atspoguļojums plašsaziņas	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde sadarbībā ar Kultūras ministriju	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas, plašsaziņas līdzekļi, pašvaldības	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2024.–2027.

¹ Latvijas kultūras pieminekļu aizsardzības stratēģijā 2023-2027 noteiktā attīstības virziena nr. LATVIJAS KULTŪRAS PIEMINEKĻU AIZSARDZĪBAS STRATĒGIJA 2023 - 2027

	līdzekļos (pārmaiņu un rakstu ciklu izveide)				
	4. Latvijas arhitektūras un mākslas rokasgrāmatas gatavošana (DEHIO)	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Böckler-Mare-Balticum fonds (Vācija)	Valsts budžets, Vācijas finansējums	2023.–2027.

4.2.2. attīstības virziens – Dialogs

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.2. Dialogā panākt dažādu interešu grupu savstarpēju sapratni un kopīgas atbildības sajūtu kultūras mantojuma kā cilvēka dzīves kvalitātes lomas stiprināšanā	1. Konsultatīvu sadarbības padomju attīstība, to lomas un tiesiskā statusa nostiprināšana	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, sabiedriskās un profesionālās organizācijas, pašvaldības	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2023.–2025.
	2. Dialoga platformas attīstība un pilnveide kultūras mantojuma pārvaldības informācijas sistēmā "Mantojums"	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, Kultūras informācijas sistēmu centrs, pašvaldības, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets	2023.–2027.
	3. Regulāra diskusiju organizēšana par aktuāliem kultūras mantojuma saglabāšanas jautājumiem	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Pašvaldības, sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2023.–2027.

4.2.3. attīstības virziens – Profesionālas zināšanas, prasmes un pētniecība

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.3. Paplašināt pētniecību, stiprināt profesionālu zināšanu, prasmju un pieredzes lomu kultūras mantojuma saglabāšanā	1. Nozares ekspertu paneļa darbības attīstība un tā lomas nostiprināšana	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas, augstākās izglītības iestādes, pašvaldības	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2023.–2025.
	2. Konceptijas "Zināšanas un prasmes kultūras	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Izglītības iestādes, sabiedriskās un	Valsts budžets, Eiropas	2024.–2025.

	pieminekļu saglabāšanā" izstrāde		profesionālās organizācijas	Savienības finansējums	
	3. Kultūras pieminekļu izpētē un atjaunošanā iesaistītu speciālistu kvalifikācijas sistēmas tālāka attīstība	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets, sabiedrisko un profesionālo organizāciju ieguldījums	2024.–2027.
	4. Jaunu pētījumu, zinātnisku publikāciju un profesionālu diskusiju veicināšana, zinātnisku konferenču organizēšana	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Profesionālās organizācijas, augstākās izglītības iestādes, Valsts kanceleja	Valsts budžets	2023.–2027.

Ilgtermiņa prioritāte – Virzība uz digitālu nākotni, jaunu domāšanu un attiecību sistēmu, ērtu, atbildīgu un pieejamu informāciju, attīstītu moderno tehnoloģiju izmantošanu

4.2.4. attīstības virziens – Informācijas sistēma un tehnoloģijas

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.4. Plašāk piesaistīt moderno tehnoloģiju lietojumu kultūras mantojuma saglabāšanā	1. Kultūras mantojuma pārvaldības informācijas sistēmas "Mantojums" attīstība un pilnveide	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, Kultūras informācijas sistēmu centrs, pašvaldības	Valsts budžets	2023.–2027.
	2. Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu digitāla uzmērīšana un dokumentēšana	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, specializēti uzņēmumi, pašvaldības, kultūras pieminekļu īpašnieki	Valsts budžets, pašvaldību budžets, kultūras pieminekļu īpašnieku finansējums	2023.–2027.
	3. Moderno tehnoloģiju lietojuma kultūras pieminekļu aizsardzībā vadlīniju izstrāde	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Norvēģijas nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Valsts budžets, Eiropas Ekonomikas zonas finansējums	2023.–2025.

Ilgtermiņa prioritāte – Efektīva nozares pārraudzība, vērtību apzināšana, uzskaitē un saglabātības stāvokļa izmaiņu kontrole

4.2.5. attīstības virziens – Nozares pārraudzība

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.5. Turpināt pārkārtot Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes darbu, kā prioritāti izceļot ērtu informācijas apriti, ātru, bet atbildīgu lēmumu pieņemšanu un pastāvīgi uzturamu profesionālismu	1. Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksta pārkārtošanas pabeigšana, aizsardzības zonu precizēšana, publiskās pieejamības noteikšana, datu precizēšana par katru kultūras pieminekli	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, pašvaldības, kultūras pieminekļu īpašnieki	Valsts budžets	2023.–2024.
	2. Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes kā kompetenču centra attīstība	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas, izglītības iestādes	Valsts budžets	2023.–2027.
	3. Birokrātijas mazināšana, arvien vairāk uzticoties klientam	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets	2023.–2025.
	4. Ekspedīciju un ātras reaģēšanas vienības izveide kultūras mantojuma apzināšanai, konsultācijām un neatliekamu glābšanas pasākumu īstenošanai	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija	Valsts budžets	2025.–2026.

Ilgtermiņa prioritāte – Materiālā kultūras mantojuma pēc iespējas dziļāka izziņāšana, kvalitatīvāka autentiskuma un kultūrvēsturisko vērtību kopuma saglabāšana

4.2.6. attīstības virziens – Kultūras pieminekļu un kultūrvēsturiskās vides autentiskuma saglabāšana

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.6. Panākt pēc iespējas kvalitatīvāku	1. Padomu un vadlīniju kultūras	Nacionālā kultūras	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas,	Valsts budžets, sabiedrisko	2024.–2027.

kultūras pieminekļu saglabāšanu, īpaši pievēršot uzmanību vietas identitātei un autentiskumam	pieminekļu īpašniekiem izstrāde, izdošana un izplatīšana	mantojuma pārvalde	citu Eiropas valstu kultūras mantojuma aizsardzības institūcijas	un profesionālo organizāciju ieguldījums	
	2. Labas prakses piemēru popularizēšana (izdevums "Restaurētie kultūras pieminekļi" u.c. pasākumi)	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas, plašsaziņas līdzekļi	Valsts budžets, sabiedrisko un profesionālo organizāciju ieguldījums	2023.–2027.
	3. Zinātniski praktiskas konferences, semināri, darbnīcas	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas, izglītības iestādes, citu valstu kultūras mantojuma aizsardzības institūcijas, restaurācijas un pētniecības institūcijas	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2023.–2027.
	4. Kultūras pieminekļu izpēte un restaurācija (finansēšanas programmas)	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, pašvaldības, kultūras pieminekļu īpašnieki	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2023.–2027.

Ilgtermiņa prioritāte – Kultūrvēsturiskās vides pieejamība un kvalitāte. Līdzsvarotas kultūras mantojuma, laikmetīgās arhitektūras un dizaina attiecības

4.2.7. attīstības virziens – Kultūras mantojuma pieejamība, laikmetīgās arhitektūras un dizaina attiecības

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.7. Turpināt veidot līdzsvarotas kultūras mantojuma, mūsdienu arhitektūras un dizaina attiecības	1. Konferenču, diskusiju, konkursu organizēšana, citi labākās prakses meklējumi (tajā skaitā starptautiska konference Latvijas prezidentūras ietvaros Eiropas Padomē 2023.g. maijā)	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas, pašvaldības, augstākās izglītības iestādes, citu valstu kultūras mantojuma aizsardzības institūcijas, Eiropas Padome, Ārlietu ministrija, Kultūras ministrija	Valsts budžets, pašvaldību budžets, sabiedrisko un profesionālo organizāciju ieguldījums	2023.–2027.
	2. Valsts aizsargājamo	Nacionālā kultūras	Kultūras ministrija,	Valsts budžets	2023.–2027.

	kultūras pieminekļu saraksta papildināšana ar izciliem mūsdienu arhitektūras un dizaina paraugiem	mantojuma pārvalde	sabiedriskās un profesionālās organizācijas, kultūras pieminekļu īpašnieki		
	3. Dziļāka mūsdienu kultūras mantojuma filozofijas izpratnes ietveršana arhitektu izglītības procesā	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, sadarbībā ar Kultūras ministriju	Augstākās izglītības iestādes	Valsts budžets	2024.–2027.
	4. Kultūras mantojuma arvien lielāka pieejamība sabiedrībai	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras pieminekļu īpašnieki, sabiedriskās un profesionālās organizācijas, pašvaldības	Valsts budžets, pašvaldību budžets, kultūras pieminekļu īpašnieku ieguldījums	2023.–2027.

Ilgtermiņa prioritāte – Atbildība par nākotni klimata pārmaiņu un vides piesārņojuma kontekstā

4.2.8. attīstības virziens – Atbildība par nākotni

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.8. Atbildībā par nākotni, iesaistīties cīņā pret globālo sasilšanu, iestāties par aprītes ekonomiku, enerģijas taupīšanu un enerģijas ieguvu no atjaunojamiem energoresursiem	1. Pētījumu izstrāde, labākās prakses piemēru izcelšana būvētā mantojuma saglabāšanā, līdzsvarotas pieejas piemērotāko risinājumu meklēšana, vadlīniju izstrādāšana	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas, pašvaldības, augstākās izglītības iestādes, Valsts kanceleja	Valsts budžets, pašvaldību budžets, sabiedrisko un profesionālo organizāciju ieguldījums	2024.–2027.
	2. Atbalsts valsts aizsargājamu kultūras pieminekļu energoefektivitāti uzlabojošiem paraugrisinājumiem	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, sadarbībā ar Kultūras ministriju	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Ekonomikas ministrija, sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets	2024.–2027.

	3. No kultūrvēsturiskām būvēm atgūtu materiālu aprites sistēmas pilnveidošana	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, pašvaldības, sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets, pašvaldību budžets, uzņēmēju ieguldījums	2024.–2025.
	4. Kampanja “Tradīcijās balstītu vietējo materiālu lietojums”	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets, pašvaldību budžets, sabiedrisko un profesionālo organizāciju ieguldījums	2025.–2026.
	5. Kampanja “Nenojaukt, bet atrast jaunu saturu”	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets, pašvaldību budžets, sabiedrisko un profesionālo organizāciju ieguldījums	2025.–2026.
	6. Kampanja “Atjaunot bez atkritumiem”	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Sabiedriskās un profesionālās organizācijas	Valsts budžets, pašvaldību budžets, sabiedrisko un profesionālo organizāciju ieguldījums	2025.–2027.

Ilgtermiņa prioritāte – Drošība un kultūras priekšmetu nelikumīgas aprites apkarošana

4.2.9. attīstības virziens – Kultūras priekšmetu aprite

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.9. Turpināt un izvērst cīņu pret nelikumīgu kultūras priekšmetu apriti un nelikumīgi iegūtas naudas legalizāciju	1. Normatīvo aktu pilnveidošana	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, Tieslietu ministrija, Valsts policija, Valsts ieņēmumu dienesta Muitas pārvalde, kolekcionāru apvienības, Saeima, Ministru kabinets	Valsts budžets	2023.–2024.
	2. Ciešākas sadarbības starp atbildīgām institūcijām veidošana un	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Kultūras ministrija, Valsts policija, Valsts ieņēmumu dienesta Muitas	Valsts budžets, iesaistīto institūciju finansējums	2023.–2027.

	regulāra uzturēšana		pārvalde, Valsts robežsardze, Latvijas pasts, kolekcionāru apvienības		
	3. Operatīvas darbības un reaģētspējas stiprināšana	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, sadarbībā ar Valsts policiju	Kultūras ministrija	Valsts budžets	2023.–2027.

4.2.10. attīstības virziens – Drošība un apdraudēta mantojuma aizsardzība

Uzdevums	Galvenie pasākumi	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie dalībnieki	Finansējuma avoti	Izpildes termiņš
4.2.10. Panākt arvien efektīvāku apdraudēta kultūras mantojuma aizsardzību	1. Atbalsta sistēmas un programmu attīstība, to vidū atbalsts arī sakoptam, publiski pieejamam kultūras mantojumam, novēršot tā nonākšanu apdraudētā stāvoklī	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, sadarbībā ar Kultūras ministriju	Finanšu ministrija, pašvaldības	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2024.–2027.
	2. Risku uzraudzības sistēmas izveidošana kultūras pieminekļu aizsardzībai dažāda veida apdraudējuma gadījumā	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde	Aizsardzības ministrija, Kultūras ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, pašvaldības, profesionālās organizācijas	Valsts budžets, pašvaldību budžets, profesionālo organizāciju ieguldījums	2023.–2024.
	3. Izmaiņu veikšana normatīvajos aktos, veicinot/palielinot kultūras pieminekļu īpašnieku, tajā skaitā valsts, atbildību	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde sadarbībā ar Kultūras ministriju	Tieslietu ministrija, Ministru kabinets, Saeima, pašvaldības	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2025.–2026.
	4. Konceptuālu dokumentu izstrāde sabiedrībai nozīmīgu kultūras pieminekļu īpašumtiesību sakārtošanai	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde sadarbībā ar Kultūras ministriju	Ministru kabinets, Saeima, Finanšu ministrija, pašvaldības	Valsts budžets, pašvaldību budžets	2023.–2027.

Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde